

Strategian tutkimus näkökulmana suomalaiseen turvallisuuden tutkimukseen

Tommi Koivula¹ & Petteri Kajanmaa²

Kansainvälisen turvallisuuden kysymyksiä tutkitaan Suomessa monenlaisista lähtökohdista. Tässä kentässä strategian tutkimuksen erityispiirre on turvallisuuden sotilaallisen ulottuvuuden analysointi osana valtion tai sen kaltaisen toimijan turvallisuuspäämäärien tavoittelua. Strategian tutkimus asemoidaan Suomessa institutionaalisesti osaksi sotatieteitä. Tieteenalan opetus on organisoitu Maanpuolustuskorkeakoulun (MPKK) yhteyteen, joskin strategian tutkimusta harjoitetaan myös muualla puolustushallinnossa ja tutkimuslaitoksissa.

Tässä kirjoituksessa esittelemme strategian tutkimuksen luonnetta ja lähtökohtia suomalaisessa tutkimuskentässä sekä esitämme ajatuksia tieteenalan suomalaisesta tutkimusagendasta 2020-luvun maailmassa. Tarkastelemme ensin strategian tutkimuksen lähtökohtia ja sen tutkimuksellista ”kovaa ydintä” yleisesti ja erityisesti sotilasstrategian tutkimuksen valossa. Toisessa osassa keskitymme strategian tutkimuksen suhteisiin ja rajapintoihin muihin lähitieteenaloihin nähden, erityisesti kansainväliseen politiikkaan, turvallisuustutkimukseen, rauhan- ja konfliktintutkimukseen sekä sotatieteisiin. Lopuksi pohdimme tieteenalan suomalaista tutkimusagendaa nyt ja lähitulevaisuudessa.

Poliittiset päämäärät – sotilaalliset, diplomaattiset ja taloudelliset keinot

Strategiaa on kuvattu sekä tieteeksi että taidoksi, ja sille on aikojen saatossa esitetty monia määritelmiä. Maanpuolustuskorkeakoulussa se määritellään tänä päivänä tieteenalana ja toimintalinjana, joka kohdentuu valtion tai valtioiden muodostaman yhteisön turvallisuuspäämäärien tavoitteluun.³ Aikaisemman suomalaisen määritelmän mukaan tässä tavoittelussa käytettävät keinot ovat ensisijaisesti sotilaallisia, diplomaattisia tai taloudellisia (ks. Visuri 1997, 12). Turvallisuuspäämäärien tavoittelulle on leimallista toiminnan ja kilpailun kaikenkattavuus: omana aikanamme koko globaali areena näyttäytyy kilpailukenttänä, jossa suvereenit valtiot tavoittelevat etujaan ja kamppailevat käytössään olevin valtakeinoin. Esimerkiksi Covid-19-rokotuksia, urheilutapahtumia, euroviisuja, älylaitteita tai TikTok-mobiilisovellusta on jo vaikea erottaa tämän päivän suurvaltakilpailusta. Toisaalta ajatus suurvaltojen toiminnan perimmiltään kulttuurisesta luonteesta esitettiin jo kylmän sodan aikana (Snyder 1977).

Strategia voi siis merkitä samanaikaisesti tekemistä – erityisesti halutun vaikutuksen aikaansaamista ja tämän tekemisen tutkimusta. Klassisissa määrittelyissä strategia tekemisenä oli jotakin sodan olosuhteissa tapahtuvaa. Ydinaseiden aikakaudella strategian on kuitenkin katsottu olevan jatkuvaa ja ulottuvan myös rauhan aikakaudelle (esim. Brodie 1946).

1 YTT, professori, Maanpuolustuskorkeakoulu, <tommi.koivula@mil.fi>

2 MSS, yleisesikuntaeversti, Maanpuolustuskorkeakoulu

3 Ks. <https://maanpuolustuskorkeakoulu.fi/tutkimusalat>.

Kylmän sodan aikana strategian tutkimus painottui sotilasstrategisiin, ydinasestrategisiin ja valtioiden välisten voimasuhteiden kysymyksiin. Kylmän sodan päättymisen katsottiin laajalti johtavan tutkimusasetelman radikaaliin muutostarpeeseen – tuolloin kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa esitettiin muun muassa ajatus strategian tutkimuksen korvaamisesta laajemmalla turvallisuustutkimuksen asialistalla (Buzan 1991).

Viime vuosikymmenten tutkimusta onkin leimannut niin kiinnostuksen kohteiden kuin tutkimusotteidenkin monipuolistuminen. Kansainvälisen turvallisuuden luonne on muuttunut tai oikeastaan sen asialista on laajentunut erilaisten yli- ja alivaltiollisten tekijöiden, kuten ilmastonmuutoksen, globalisaation, terrorismin ja kansainvälisen rikollisuuden myötä. Tutkimusotteiden muutoksessa ilmenee puolestaan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kehitys. Lisäksi on luonnonvarojen, teknologian, yhteiskunnallisten virtausten ja väestönsiirtymien kaltaisia, eri aikakausina erilaisia painoarvoja saavia muuttujia. Nämä kaikki vaikuttavat valtioiden turvallisuuden tavoittelun päämääriin ja keinoihin.

Toisaalta 2010-luvulta alkaen heikentynyt globaali turvallisuuspoliittinen tilanne – esimerkiksi kiihtyvä globaali suurvaltakilpailu, Eurooppaan luodun monenkeskisen turvallisuusjärjestelmän kriisiytyminen, Venäjän ja länsimaiden suhteiden kylmeneminen sekä arabikevät ja laaja alueellinen epävakaisuus Lähi-Idässä ja Pohjois-Afrikassa – ovat osaltaan palauttaneet yleistä huomiota perinteiseen valtioidenväliseen valtakamppailuun ja niiden käytettävissä oleviin voimavaroihin. Lisääntynyt mielenkiinto strategiaan kysymyksiin näyttää jossakin määrin kulkevan käsi kädessä jännityksen ja sotilaallisten uhkakuvien yleistyksen kanssa. Suomessa, kuten monissa muissakin maissa, uhkakuvia koskeva keskustelu on 2010-luvulla laajentunut sotilaallisista uhkista erilaisiin hybridiuhkiin ja niin sanottuun laaja-alaiseen vaikuttamiseen (Valtioneuvosto 2021, 17).

Tällä tavalla hahmottuva ilmiökenttä on potentiaalisesti tavattoman laaja, jatkuvassa liikkeessä oleva ja tutkimuksellisesti moni-ilmeinen. On kuitenkin mahdollista hahmotella muutamia kiintopisteitä, joiden kautta yksittäisen tuotoksen tai tutkimuksen ”strategiantutkimuksellisuutta” voidaan pyrkiä arvioimaan.

Ensinnäkin voidaan sanoa, että strategian tutkimusta luonnehtiva piirre on kansallisen turvallisuuden näkökulma. Elämme maailmassa, jossa valtiot ja valtioiden kaltaiset toimijat tavoittelevat turvallisuuspäämääriään, joskus yhteistyön, säätelyn ja regiimien keinoin, toisinaan voimaa käyttämällä tai sillä uhkaamalla. Nämä päämäärät ovat luonteeltaan poliittisia. Potentiaalisen tuhovoimansa vuoksi asevoimalla on erityinen rooli kansallisen turvallisuuden tavoittelun instrumenttina. Muiden maiden tavoin Suomi operoi tässä maailmassa ja sen asettamissa rajoissa. Turvallisuus saatetaan ymmärtää nollasummapelinä, yhteistyön ja hallinnan kautta lisääntyvänä tai jonakin sosiaalisesti määrittävänä ja muutoksessa olevana, mutta turvallisuuden tavoittelu itsessään on pysyvä ilmiö, samoin valtioiden tarve suojautua sotien ja voimankäytön tuho vaikutuksilta.

Toinen suomalaista strategian tutkimusta luonnehtiva seikka on käytännöllisyys sekä ongelma- tai ilmiölähtöisyys. Strategian tutkimus ei sitoudu mihinkään yksittäiseen tieteelliseen lähestymistapaan. Sillä ei ole myöskään juuri sille ominaisia menetelmällisiä työkaluja (esim. Visuri 1997, 443). Samoin strategian tutkimus välttää normatiivisia apriorisia kannan-

ottoja sotilaallisen voiman käyttöön tai sillä uhkaamiseen. Asevoima nähdään pikemminkin neutraalina työkaluna muiden valtiollisen vaikuttamisen instrumenttien joukossa.

Kolmas strategian tutkimuksen ydin on pyrkimys poliittiseen relevanssiin. Tutkimus pyrkii tunnistamaan kullekin ajalle ominaisia ja nähtävissä olevia kehityskulkuja, tukemaan päätöksentekoa ja etsimään reaali maailmassa kestäviä ja toteuttamiskelpoisia suosituksia ja toimintamalleja (Sivonen 2006, 108; 2013, 2), eli se pyrkii vaikuttamaan valtiollisen toimijan strategiaan. Osana poliittisen relevanssin tavoittelua on pyrkimys ennakoida ja mahdollisuuksien mukaan vaikuttaa tulevaan kehitykseen. Tällä tavalla ymmärretyn strategisen ajattelun käsitteen juuret voidaan jäljittää 1960-luvun liiketaloudelliseen tutkimukseen (ks. Liedtka 1998). Tässä kirjallisuudessa, samoin kuin julkisen hallinnon strategiapuheessa tyypillinen piirre tai sisäänrakennettu oletamus on ajatus strategiasta tulevaisuuden muokkaamisen välineenä. Varsinkin pienen valtion turvallisuuspolitiikan näkökulmasta keinot muokata ympäröivää maailmaa ja tulevaisuutta ovat usein kuitenkin rajallisia. Tällöin menestyksekkäs valtiollinen strategia saattaa esimerkiksi merkitä konfliktin ulkopuolella pysyttäytymistä, siedettäviä menetyksiä kriisin yhteydessä tai suvereniteetin säilyttämistä.

Strategian tutkimuksen instrumentaalinen tiedonintressi ja pyrkimys poliittiseen relevanssiin eivät kuitenkaan sulje pois tutkimuksen tekemisen tapojen monimuotoisuutta, kriittisyyden vaatimusta tai perustutkimuksen tarvetta. Kriittisyys voi positivistisen tieteenihanteen yhteydessä ilmetä esimerkiksi vaatimuksena kyetä verifioimaan erilaisia numeraalisia tietoja vaihtoehtoisista lähteistä tai vaatimuksena tutkimusprosessin replikoitavuudesta. Vastaavasti myös kielelliset ja laajemmin ei-positivistiset tutkimustraditiot pystyvät tuottamaan paljon kiinnostavaa strategian tutkimukseen avaamalla uusia näkökulmia ja kiinnittämällä huomiota tutkijan omiin ennako-oletuksiin ja niiden ohjaavuuteen – tarvittava päättelyn läpinäkyvyys ja käytettyjen tulkintakoodien avaaminen huomioiden.

Sota ja sotilasstrategia tutkimuskohteena

Poliittisen ja sotilaallisen tasojen välinen jännite on johtanut useiden erilaisten strategioiden kehittämiseen. Sotilasstrategia on strategian tutkimuksen sotilaallinen osa-alue. Yksinkertaistaen strategialla haetaan vastausta kysymykseen, miksi sotaa käydään, kun taas sotilasstrategia pyrkii vastaamaan, miten sotaa käydään. Toisin sanoen sotilasstrategia keskittyy sotilaallisen voiton ongelmaan, kun taas strategia käsittelee rauhan voittamisen ongelmaa (Liddell Hart 1991, 349).

Suurvaltojen kansallinen politiikka ja sen toimintalinjaukset luovat perusteet käytännönläheisen strategian tutkimiselle, koska niillä valtiot pyrkivät tasapainottamaan sisäisiä kiistoja ja hankkimaan tukea mahdollisille sotilaallisille toimille. Esimerkiksi Yhdysvaltojen interventio Irakiin vuonna 2003 saavutti sotilaalliselle operaatiolle asetetut tavoitteet (sotilasstrategia), mutta sitä voidaan pitää poliittisesti epäonnistuneena (strategia). Sotatieteiden piirissä Irakin interventiota voitaisiin tarkastella myös taktiikan ja operaatiotaidon näkökulmasta, jolloin huomio puolestaan kiinnittyisi käytyjen sotatoimien, taistelun ja operaatioiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja johtamiseen.

Sotilasstrategian tutkimisen haasteena on se, että sodan määrittely on vaikeaa. Sodan tunnistaminen on hämärtynyt, kun iskusanat ovat korvanneet ajattelun. Puhumme hybridisodasta, terrorismin tai huumeiden vastaisesta sodasta, kauppasodasta, sodankäynnistä kynnystä ylittämättä, ydinsodasta tai epätavanomaisesta sodasta ilman, että niiden suhdetta sotaan olisi täsmällisesti määritelty (Kaldor 2001). Toisaalta valtiollisen toiminnan sodankaltaisia piirteitä saatetaan pyrkiä hämärtämään puhumalla esimerkiksi humanitaarisesta interventiosta, rauhaanpakottamisesta tai kevään 2022 tapaan ”erikoisoperaatiosta”. Väitetään, että sanat merkitsevät, mutta tämä on toistuvasti tarkoittanut yhden termin asettamista toista vastaan ilman keskittymistä sisältöön. Uudenlaisen sodan olemusta kuvaavan termin esittelyn yhteydessä sen selitetään olevan poikkeuksesta ainutlaatuinen aiempiin verrattuna.

Sotateoreetikko Carl von Clausewitz on luonut sodan tunnetuimmat määritelmät 1800-luvulla. Niiden mukaan sota on ”pelkästään politiikan jatkamista toisin keinoin” sekä ”väkivaltainen toimi, jonka tarkoituksena on pakottaa vastustaja noudattamaan meidän tahtoamme” (von Clausewitz 2019, 15, 27). Näiden perusteella voidaan sanoa, että sota on valtiollista, tarkoituksellista väkivaltaa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Liki mikä tahansa väkivaltainen teko, joka tehdään poliittisen toimijan käynnistämänä ja jolla on poliittisia päämääriä, voidaan luokitella sodaksi (Keegan 2010, 114). Nykyajan teoreetikot ovat lisänneet kaaoksen yhdeksi merkittävimmistä sotaa määrittävistä tekijöistä (Gray 2018, 62).

Useimmat maat, kuten Yhdysvallat ja Kiina ovat omaksuneet clausewitziläisen määritelmän nykyaikaistetun version. Venäjä ei ole virallisesti määritellyt sotaa sanana, mutta heidän sotilasdoktriininsa mukaan sota on sisäisen tai kansainvälisen ristiriidan ratkaisemisen muoto sotilaallista voimaa käyttäen. Monet kansainväliset organisaatiot määrittelevät sodan uhrien määrän perusteella – esimerkiksi ruotsalaisen tutkimuslaitos SIPRI:n määritelmän mukaan sodasta on kyse silloin ”kun tuhat uhria kuolee vuoden aikana aseellisessa taistelussa” (SIPRI 2017, 24). Suomalaisen ohjesäännön määritelmässä on nähtävissä kansainvälinen vaikutus, koska sen mukaan sodassa Suomi on vieraan valtion sotilaallisen voimankäytön kohteena ja käyttää valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi puolustustilalain toimivaltuuksia.

Sodan luonnetta (saks. *die Natur des Krieges*, engl. *nature of war*) pidetään muuttumattomana väkivaltaisena toimintana, johon liittyy aina politiikkaa. Se mikä muuttuu, on sodan olemus (saks. *die Charakter der heutigen Kriege*, engl. *character of war*) (von Clausewitz 2019, 27, 29; Echevarria 2021, 2), joka ilmenee kunkin ajanjakson ilmiöitä sisältävänä sodan kuvana. Sodan kuvalle on ominaista sotaa käyvän toimijan, taistelupaikan tai -tilan ja taistelutavan (kuka, missä ja miten) alituisesti muuttuva dynamiikka (Kajanmaa 2021, 29). Edellä mainitut yhdessä aiheuttavat sen, ettei sotaa voida pitää ennustettavana tieteenä. Sota on alati muotoaan muuttava kameleontti, joten yritys tunnistaa sen yleisiä lainalaisuuksia on aina hedelmätöntä. Sotilasstrateginen tutkimus, kuten myös operaatiotaidon ja taktiikankin tutkimus keskittyvät juuri sodan kuvan muutoksen tutkimiseen. Tavoitteena on jo aiemmin todettu pyrkimys ennakoida tulevaa kehitystä.

Miksi valtiot sotivat? Yleisluontoinen vastaus on, että ihmiset sotivat, koska olemme kilpailullisia laumaeläimiä (Gray 2018, 80). Toisaalta sodan voi nähdä äärimmäisenä muotona valtioidenvälisessä kilpailussa, jonka ulkopuolelle niiden ei ole mahdollista jättäytyä (Metsälä

ym. 2021). Perinteisesti ajatellaan, että kansat koetettuaan turhaan kaikkia keinoja sovinnon aikaansaamiseksi eivät kykenisi enää jatkamaan neuvotteluja, jolloin ne turvautuvat väkivaltaisiin keinoihin eli sotaan. Sota on siis äärimmäinen keino valtion etujen turvaamiseksi (Adaridi 1920, 7).

Valtiot turvautuvat edelleen sotaan, koska niillä on kansallisia poliittisia tavoitteita. Hallitukset ja päätöksentekijät seuraavat poliittisia toimintalinjauksia, joiden mukaisesti käynnistetään sotia. Sotia aloitetaan myös tilanteissa, jossa käytetty politiikka ei ole enää kestävä (Strachan 2013, 261). Riippumatta seurauksista sodan katsotaan edelleen olevan laillinen politiikan työkalu, erityisesti kansallisen itsepuolustuksen tilanteissa (Larsdotter 2020, 63).

Vielä nykyäänkin soditaan varsin perinteisten syiden takia – alueelliset kiistat, luonnonvarat, uskonnolliset erimielisyydet, heimojen erot, ideologiset näkemyserot, valta, kaupalliset voitot sekä kansallistunteet ovat niistä yleisimpiä, ja valitettavasti pääosa sodista käydään maapallon niillä alueilla, joissa on sodittu vuosikymmeniä (Strachan 2013, 22). Sodan tarkoitus on kuitenkin hämärtynyt, koska sillä tavoitellaan niin monia päämääriä. On yhä vaikeampaa kertoa, miksi ja minkä vuoksi soditaan (Qiao & Wang 1999, 27). Strategian tutkimus ja erityisesti toimintaympäristöön ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät tutkimushankkeet pyrkivät selvittämään juurisyitä sotien käymiselle.

Sota on kuitenkin paljon muutakin kuin viileää ja rationaalista laskelmointia. Sota pitää sisällään kuolemaan, vahinkoihin ja valtiollisen aseman heikentymiseen liittyviä riskejä. Siksi myös tunteilla on osoitettu olevan tärkeä rooli harjoitetun strategian eri osa-alueilla niin kulloisenkin sodan luonteen ymmärtämisessä, sodan johtamisessa kuin voiton saavuttamisessakin (Zilincik 2022).

Sodan nykyaikainen paradigma on se, että me länsimaissa määrittelemme sen westfalilaisen kansallisvaltioajattelun kautta ja miellämme sitä käytävän ja uhkiin vastattavan valtiollisin aseellisin voimin. Ei-valtiolliset toimijat terroristeista suuryrityksiin sekä yhteiskuntien ilmiöiden, kuten kyber- ja informaatioulottuvuuksien muutokset haastavat käsityksemme. Puhutaan uusista sodista (Kaldor 2001, 13), joihin liittyvät ei-valtiolliset uhkat (kuten terrorismi), valtioiden sisäiset konfliktit ja rajat ylittävän rikollisuuden kasvu sekä sodan ja rauhan välisen rajan hämärtyminen ovat haastaneet meidät (Larsdotter 2020, 155).

Kansainväliset suhteet ovat militarisoituneet, jolloin sodan puuttuminen ei tarkoita rauhaa, vaan jonkinasteista aselepoa. Rauha tunnetaan varsin epämääräisenä olotilana, joka määritellään yleisesti suhteessa sotaan eli tilaksi, jossa ei ole sotaa (Gray 2010, 111). Usein sanaa rauha käytetään, kun tarkoitetaan voittoa. Sodalla pyritään tuhoamaan vihollinen, ja poliittiset neuvottelut käynnistetään vasta sen jälkeen. Tämä ei lopeta sotia, vaan pidentää niitä. Uhka kyllä kyetään siirtämään syrjään hetkeksi, mutta koko konfliktin syynä olevaa poliittista ongelmaa ei ratkaista (McFate 2020, 221).

Vaikka Liddell Hartin (1991, 338) hengen mukaisesti sodan päämääränä tulisi olla parempi rauhantila (engl. *better state of peace*), pienellä valtiolla se on kansallisen eloonjäännin kysymys. Erikoiseksi sodan ja rauhan välisen asetelman tekee se, että modernin kapitalistisen talouden myötä sodista on tullut vähemmän tuottoisia ja rauhasta kannattavampaa kuin koskaan (Harari 2019, 413). Sotilasstrategian tutkimuksen kautta haetaan vastauksia siihen,

kuinka valtion voimavaroista raskainta eli asevoimaa tulisi käyttää tavoitteiden saavuttamiseksi ja milloin tämä olisi edullista kussakin tilanteessa tehdä. Tämä vastaa hyvin aiemmin esitettyyn ilmiölähtöiseen tutkimustraditioon. Yksi nykyaikaisten sotien haasteista on juuri siinä, kuinka paljon resursseja ollaan valmiita uhraamaan epävarmasti saavutettavien tavoitteiden eteen. Sodalla pitää siis olla poliittinen päämäärä, joka määrittää ne voimavarat, jotka kansakunnan olisi valmistauduttava uhraamaan (Peltonen & Peltonen 2019, 232).

Vaikka strategian tutkimus ei olekaan sidoksissa tarkasti rajattuihin menetelmiin, teorioihin tai sääntöihin, ydinasevarustelusta tuttu ajatusketju on edelleen pätevä. Onko järkevää tuhota vihollinen, jos se aiheuttaa riskin koko maailman elinmahdollisuuksille? Kuinka voimme välttää sodankäynnin, jonka tuloksena raunioitetaan kaikki (Qiao & Wang 1999, 17)? Joskus sota johtaa epämieluisaan rauhaan, jolloin on kyettävä sopeuttamaan oma toiminta siten, että pienennetään sen pahimpia vaikutuksia (Kilcullen 2020, 231). Olisi siis tärkeää käydä sotaa pitäen silmällä millaiseksi haluaisi tulevan rauhan muotoutuvan.

Rajapinnat muihin tieteenaloihin

Strategian tutkimus ei luonnollisestikaan ole ainoa kansallista ja kansainvälistä turvallisuutta tutkiva tieteenala Suomessa. Luonteensa ja intressiensä vuoksi sillä on ilmeisiä yhtymäkohtia useisiin akateemisiin tieteenaloihin.

Kansainvälisen politiikan piirissä käyty teoriakeskustelu on tarjonnut viitekehyksiä ja käsitteistöä myös strategian alalle. Jo vuosikymmenten ajan tämä yhteys on materialisoitunut esimerkiksi pelotteeseen tai pidäkkeeseen sekä asevalvontaan liittyvänä teoretisointina sekä erilaisten peliteorioiden muodossa (esim. Hanska 2019; Kanniainen 2019).

Valtiollista ja sotilaallista turvallisuutta sekä voimavaroja painottavan luonteensa vuoksi strategian tutkimuksella on perinteisesti ollut tiivis yhtymäkohta erityisesti poliittisen realismin eri variaatioihin (Sivonen 2006). Realismi strategian tutkimuksen lähtökohtana ohjaa tutkimaan suurvaltojen vallan määrää, niiden harjoittamaa valtopolitiikkaa ja keskinäistä valtakamppailua. Tällöin kansainvälisessä politiikassa katsotaan viime kädessä olevan kyse sotilaallisen voiman käytöstä ja sotilaallisista turvallisuusuhista (Blombergs 2013, 15).

Toisaalta realismin yhteydessä voidaan puhua suurstrategian käsitteestä, jolloin strategian, turvallisuuden ja kansainvälisen politiikan tutkimuksen raja hämärtyy. Suurstrategiassa on kyse toimintalinjasta ja niistä käytännön toimista, joilla suurvalta ylläpitää kansallista turvallisuuttaan, esimerkiksi sotilaallisia, poliittisia tai taloudellisia keinoja käyttäen. Siinä siis sovitaan yhteen ja ohjataan kansakunnan kaikkien voimavarojen käyttöä poliittisten päämäärien saavuttamiseksi (Kajanmaa 2021, 7; ks. myös Puranen tässä numerossa). Vastaavasti pienten valtioiden kohdalla on perustellumpaa puhua turvallisuuspolitiikasta (Blombergs 2013, 15).

Strategian tutkimusta ei voida kuitenkaan pelkistää vain realistisen tradition sovellutukseksi, vaan myös liberalistisella ja konstitutiivisella tai yleisemmin kriittisellä tutkimustraditiolla on annettavaa strategian tutkimukselle. Edellinen puhuttelee esimerkiksi viitekehysenä EU:n ja Naton kaltaisten turvallisuusinstituutioiden ja yhteistyön kentän analysoinnissa, jälkimmäinen esimerkiksi sen tarjoamissa mahdollisuuksissa tuottaa kriittistä itsereflektiota ja tarkastella muutoksen dynamiikkaa tai katveeseen jääviä ymmärryksiä.

Konkreettisesti nämä erilaiset tieteenfilosofiset traditiot ilmenevät esimerkiksi viime vuosina yleistyneessä strategisten kulttuurien tutkimusorientaatioissa, jonka sisällä on käyty debattia siitä, voidaanko strateginen kulttuuri nähdä jonakin valtion käyttäytymisestä erillisenä, falsifioitavissa olevana ja positivistisen tieteenfilosofian valossa tarkasteltavana ilmiönä vai onko strategisessa kulttuurissa kyse jostakin perimmäiseltä luonteeltaan ei-rationaalisesta (esim. Johnston 1995; Gray 2007). Strategian tutkimuksen näkökulmasta strategisen kulttuurin tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena on yhtäältä auttaa ymmärtämään, miten tietyt valtiot ovat toimineet aiemmin, koska sillä on todennäköisesti vaikutusta siihen, miten me ajattelemme niiden tulevan toimimaan tulevaisuudessa (Kajanmaa 2021, 88).

Turvallisuustutkimus kansainvälisen politiikan osa-alueena on vaikuttanut myös strategian tutkimusagendaan. Turvallisuuskäsitysten laajeneminen erityisesti kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella näkyy suomalaisessa strategian tutkimuksessa, samoin kokonaisturvallisuudesta käyty keskustelu sekä turvallistamiseen liittyvä teoretisointi (esim. Raitasalo 2005; Limnell 2009). Strategian erityispiirteenä on tässä kentässä valtiollisen ja kansallisen turvallisuuden näkökulman painottuminen.

Tästä syystä suomalaisesta näkökulmasta katsoen ei voi yhtyä Ole Waeverin ja Barry Buzanin (2007, 384) esittämään näkemykseen, jonka mukaan strategian tutkimus (engl. *strategic studies*) olisi nähtävä ainoastaan turvallisuustutkimuksen (*security studies*) dominoivana vaiheena noin 1940-luvulta 1980-luvulle saakka. Heidän mukaansa tuon siirtymävaiheen jälkeen valtaosa ”strategian tutkimuksesta” tulisi uudelleennimetä turvallisuustutkimukseksi, pois lukien puhtaasti sotilaallisiin kysymyksiin keskittynyt tutkimusorientaatio. Anglosaksisen keskustelun siirtäminen sellaisenaan suomalaisen kontekstiin ei ole mielekästä.

Myös geopolitiikan samoin kuin poliittisen maantieteen tutkimusta voidaan pitää strategian tutkimuksen lähitieteinä. Nykyisin geopolitiikka tarkoittaa laajasti ymmärrettyä maantieteellisten perusteiden ja poliittisen toiminnan vuorovaikutusta (Kajanmaa 2021, 74). Kylmän sodan jälkeisinä virtauksina näyttäytyy kriittisen geopolitiikan muotoutuminen 1990-luvulla osana yhteiskuntatieteiden teoreettis-menetelmällistä kehitystä sekä 2000-luvulla vahvistunut geokonomian näkökulma (Wigell & Vihma 2016). Näiden orientaatioiden yhtymäkohdat strategian tutkimukseen ilmenevät muun muassa pyrkimyksenä ilmasto-olosuhteiden, infrastruktuurien, yhteiskuntien energiaperustan sekä taloudellisten instrumenttien analysointiin osana kansainvälisen turvallisuuden tai turvattomuuden dynamiikkaa – tällöin puhutaan strategian maantieteellisistä perusteista eli geostrategiasta (Visuri 1997, 165).

Rauhantutkimus ja strategian tutkimus jakavat suuressa määrin tutkimuksellisen mielenkiinnon asevarustelun ja sotilaallisten konfliktien ja asevalvonnan dynamiikkaan. Molemmille on myös ominaista menetelmällinen kirjo sekä transdisiplinaarisuus. Vaikka strategian tutkimuksessa ei rauhan luonnetta suoranaisesti juuri pohdita, on sillekin leimallista turvallisuuspäämääriin ja tahtotiloihin liittyvä mielenkiinto: tässä mielessä voidaan sanoa, että molemmat näyttävät ainakin julistuksellisella tasolla jakavan yhteisen päämäärän rauhasta ja turvallisuudesta (Mäkinen & Puumala 2021, 35). Vastaavasti jännitetä näiden tutkimustraditioiden välillä on merkinnyt se, että rauhantutkimuksen suunnasta on ajoittain kritisoitu sotatieteitä niiden sotilaallista voimaa legitimoivasta luonteesta. Tästä näkökulmasta käsin

strategian tutkimuksen suhde valtiolliseen päätöksentekokoneistoon – ja laajemmassa mielessä valtaan – saattaa näyttää ongelmalliselta (Maïche ym. 2021, 106–107; 109; Kerttunen 2010, 58; Nokkala 2009).

Kuten sanottu, strategian tutkimus asemoituu Suomessa myös osaksi sotatieteitä, joiden kenttä ulottuu ihmistieteiden ulkopuolellekin. Nykymaailmassa sotatieteet eivät rajoitu ainoastaan sotilaalliseen turvallisuuteen ja puolustukseen, vaan todellisuutta ja tulevaisuutta tarkastellaan laaja-alaisemmassa turvallisuuden viitekehyksessä. Suomessa sotatieteiden aloiksi lasketaan strategian lisäksi operaatiotaito ja taktiikka, sotahistoria, johtaminen, sotilaspedagogiikka, sotateknikka, sotilaspsykologia ja sotilassosiologia. Tässä kentässä strategian tutkimusta luonnehtiva piirre on mielenkiinto myös varsinaisen sodankäyntikyvyn ulkopuolisiin asioihin: monet sen keskeiset tutkimuskohteet ovat rauhanaikaisia kysymyksiä.

Edellä läpikäyty rajapintojen tarkastelu ei ole millään tavoin tyhjentävää, vaan strategian tutkimuksella on myös joukko muita lähitieteitä ja läheisiä tutkimusalueita, kuten tulevaisuuden tutkimus, tiedustelun tutkimus, poliittinen historia, yleinen politiikan tutkimus, aluetutkimus (engl. *area studies*), ulkopoliittikan tutkimus ja terrorismin tutkimus.

Strategian tutkimuksen painopisteitä 2020-luvulla

Kansainvälisen politiikan, turvallisuuden ja sodan tutkimisen dynamiikkaan vaikuttaa se, että valtioiden ja globaalien toimijoiden kesken vallitseva kilpailu on jatkuva. Kuten Colin Gray (2010, 116) toteaa, kansainvälinen kilpailu ja konfliktit ovat muuttuneet epämääräisemmiksi ilman selkeää alkua ja loppua, ja rauha, kriisi ja sota pyritään sulattamaan yhdeksi harmaaksi vaiheeksi.

Suurvaltojen välisen kilpailun kiihtyminen ja geopolitiikan paluu turvallisuuden asialistalle ovat kasvattaneet alueellisten kriisien mahdollisuutta. Konfliktien ennakkovaroitusajan lyhentyminen ja sotilaallisen voimankäytön kynnyksen alentuminen ovat tyypillisiä turvallisuusympäristön muutoksia. Maailma on muuttunut monimutkaisemmaksi ja toimintaympäristömme on epävaka ja vaikeasti ennakoitavissa (Valtioneuvosto 2021, 13).

Samaan aikaan tulisi jatkuvasti vaalia herkkyyttä uusien tärkeiden ilmiöiden tunnistamiseksi. Kansainvälisen turvallisuuden tutkimusagenda on viime vuosina laajentunut yhä kiihtyvällä tahdilla, ja disinformaatio, hakkerointi, vakoilu, verkkohyökkäykset, korruptio, väärät uutiset, poliittinen painostus, taloudellinen kiristys, poliittiset uhkat ja sotilaallisen voiman osoitukset kuuluvat lisääntyvästi eri toimijoiden työkalupakkiin (Jonsson 2020, 7). Keskityminen vain yhteen ilmiöön tai sen vaikutuksiin olisi kuitenkin hedelmätöntä eikä auttaisi ymmärtämään toimintatavan juurisyytä.

Venäjän yleisesikunnan päällikön armeijakenraali Valeri Gerasimovin (2016) mukaan ei-sotilaalliset keinot ovat tulossa puhtaasti sotilaallisia keinoja tärkeämmiksi, ja ei-sotilaallisilla keinoilla kyetään helpottamaan sotilaallisten käyttöä. Jos kuvaamme turvallisuusympäristöä jäävuorena, josta pääosa on pinnan alla näkymättömissä, kuvitteellinen vesilinja strategisen kilpailun ja aseellisen konfliktin välissä ei ole tarkkarajainen, vaan jonkinlainen siirtymätila näiden kahden välillä (Kilcullen 2020, 231). Toimintaa esitetyllä alueella kuvataan yleisesti sanoilla hybridi, laaja-alainen, kynnyksen alla tapahtuva, *gray zone* ja jopa

rajatietoon liittyvällä käsitteellä liminaali. Näillä kaikilla tarkoitetaan tarkoituksellista sotilaallisten ja ei-sotilaallisten keinojen käytön yhdistelmää sodan tai aseellisten vastatoimien kynnystä ylittämättä. Strategian tai sotilasstrategian tutkimuksen tulee pyrkiä tämänkaltaisten määrittelemättömien ja epämääraisten ilmiöiden tutkimuksen järjestämiseen. Kansallinen puolustuskyky edellyttää, että myös tutkimuksen kautta tunnistetaan mahdollisuus vihamieliseen toimintaan ja määritetään reunaehdoja vastatoimien käynnistämiseksi ja niiden mitoittamiselle.

Tulevaisuuden sodan tutkimus perinteisten strategiakäsitysten pohjalta ei välttämättä tee oikeutta koko sodan tai sodankäynnin käsitteelle. Historiallisen kokemuksen perusteella tulevaisuuden sodasta voidaan varmasti sanoa vain se, että se tulee yllättämään meidät (Rantapelkonen 2018, 118, 234).

Strategiselle ajattelulle on ominaista myös päämääriin ja tahtotilaan liittyvä mielenkiinto. Tällaista Suomen tavoiteltua turvallisuusympäristöä ja sen tavoittelemisen keinoja koskevaa keskustelua käydään loppujen lopuksi varsin vähän. Tyypillisempää esiin nousevissa keskusteluaiheissa on reagoiva suhtautuminen ympäröivän maailman muutoksiin ja vaatimuksiin. Varovaisuus on toki ymmärrettävää haastavassa geopoliittisessa ympäristössä toimivalle pienvaltiolle erityisesti aikana, jolle näyttää olevan leimallista kiihtyvää suurvaltakilpailu ja monenkeskisen turvallisuuden rapautuminen. Toisaalta kuluneiden vuosikymmenten aikana on saatu myös näyttöjä siitä, että Suomi on ajoittain pystynyt vaikuttamaan turvallisuuden kansainväliseen ja eurooppalaiseen asialistaan kokoaan suuremmallakin painoarvolla.

Olemme pyrkineet osoittamaan, että strategian tutkimuksella on sille ominaiset tutkimuskohteet, tiedonintressit, arvolähtökohdat sekä oletetut yleisöt osana laajempaa kansainvälisten suhteiden kenttää. Se jakaa kuitenkin tutkimuksellinen mielenkiinnon erityisesti laajamittaiseen valtiollisen väkivallan problematiikkaan yhdessä turvallisuustutkimuksen ja rauhantutkimuksen kanssa. Näkökulmat tähän ilmiökenttään voivat erota, mutta 2020-luvun turvallisuusuhkien maailmassa lienee perusteita myös tieteenalojen tiiviimmälle vuoropuhelulle.

Lähteet

- Adaridi, Karl (1920): *Strategian pääpiirteet*. Helsinki: Otava.
- Blombergs, Fred (2013): ”Realismi strategian tutkimuksen lähtökohtana”. Teoksessa: P. Sivonen, (toim.) *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Strategian laitos, Julkaisusarja 1, nro 33. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 5–38.
- Brodie, Bernard (toim.) (1946): *The absolute weapon: Atomic power and world order*. New Haven: Yale Institute of International Studies. <https://www.osti.gov/opennet/servlets/purl/16380564>, 20.5.2022.
- Buzan, Barry (1991): *People, states, and fear. An agenda for international security studies in the post-cold war era*. Lontoo: Harvester Wheatsheaf.
- Clausewitz, Carl von (2019/1832): *Sodankäynnistä*. Suom. H. Eskelinen. Helsinki: Art House.
- Echevarria, Antulio J. (2021): *War's logic. Strategic thought and the American way of war*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gerasimov, Valeri (2013/2016): ”The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations”. *Military Review*, January–February 2016, 23–29.
- Gray, Colin S. (2007): ”Out of the wilderness: Prime time for strategic culture”. *Comparative Strategy*, 26(1), 1–20.

- Gray, Colin S. (2010): *The strategy bridge. Theory for practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Gray, Colin S. (2018): *Theory of strategy*. Oxford: Oxford University Press.
- Hanska, Jan (2019): "Pelotetta vai pidäkettä? Deterrenssiteorian käytäntöä pienen valtion näkökulmasta". *Tiede ja Ase*, 77(1), 42–70.
- Harari, Yuval Noah (2019): *Sapiens. Ihmisen lyhyt historia*. Suom. J. Iso-Markku. Helsinki: Bazar.
- Johnston, I. A. (1995): "Thinking about strategic culture". *International Security*, 19(4): 32–64.
- Jonsson, Oscar (toim.) (2020): *Modern warfare: New technologies and enduring concepts*. Tukholma: Stockholm Free World Forum.
- Kajanmaa, Petteri (2021): *Sotilasstrategia. Yksinkertainen, vaikea sota*. Julkaisusarja 2, nro 12. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu
- Kaldor, Mary (2001): *Uudet ja vanhat sodat*. Suom. R. Taipale. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni.
- Kanniainen, Vesa (2019): *Peliteorian käyttö konfliktien ja sotien analyysissä*. Sotatekniikan laitos, julkaisusarja 3, nro 2. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Keegan, John (2010/1993): *Sodankäynnin historia*. Suom. J. Suistola. Helsinki: Gummerus.
- Kerttunen, Mika (2010): *Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta*. Strategian laitos, julkaisusarja 2, nro 45. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Kilcullen, David (2020): *The dragons and the snakes: How the rest learned to fight the West*. Oxford: Oxford University Press.
- Larsdotter, Kersti (toim.) (2020): *Military strategy in the 21st century*. Lontoo: Routledge.
- Liddell Hart, Basil Henry (1991/1954): *Strategy*. 2. uud. painos. Wirral: Meridian Books.
- Limnell, Jarno (2009): *Suomen uhkakuva politiikka 2000-luvun alussa*. Julkaisusarja 1, nro 29. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Liedtka, J. (1998): "Strategic thinking: Can it be taught?". *Long Range Planning*, 31, 120–129.
- Maiche, Karim, Anitta Kynsilehto, Samu Pehkonen, Pertti Joenniemi, Jyrki Käkönen, Tuomo Melasuo, Raija-Leena Punamäki-Gitai, Helena Rytövuori-Apunen, Tarja Seppä, Tapio Varis, Unto Vesa, Raimo Väyrynen & Tarja Väyrynen (2021): "Minne menit, rauhantutkimus?". *Kosmopolis*, 51(4), 102–118.
- McFate, Sean (2020): *Goliath: Why the West isn't winning. And what we must do about it*. New York: Penguin Books.
- Metsälä, Jussi, Heino Nyssönen & Marikki Pitkänen (2021): "Numeroiden retoriikka ja politiikan maailmanmestaruus". *Kosmopolis*, 51(3), 9–26.
- Mäkinen, Juha & Laura Puumala (2021): "Eettisiä näkökulmia maanpuolustuksen ja yhteiskunnallisen turvallisuuden dilemmoihin ja paradokseihin". *Tiede ja Ase*, 79(1), 32–63.
- Nokkala, Arto (2009): *Uhka ja kumppani: Venäjä Suomen puolustushallinnossa*. Strategian laitos, julkaisusarja 1, nro 28. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Peltonen, Jaakkojuhani & Ollimatti Peltonen (toim.) (2019): *Lupa tappaa?* Historiallinen Arkisto 149. Helsinki: SKS.
- Puranen, Matti (2022): "Kiinan sotilasstrategia: Käsitteet ja kehitys kylmän sodan jälkeen". *Kosmopolis*, 52(2), 52–68.
- Qiao, Liang & Xiangsui Wang (1999): *Unrestricted warfare*. Shanghai: People's Liberation Army Literature and Arts Publishing House.
- Raitasalo, Jyri (2005): *Constructing war and military power after the cold war*. National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies, Series 1, No 21. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Rantapelkonen, Jari (toim.) (2018): *Tuleva sota: Tulevaisuuden sodan tulevaisuus*. Keuruu: Edita Publishing Oy.
- SIPRI (2017): *SIPRI yearbook 2017: Armaments, disarmament and international security*. Tukholma: SIPRI. <https://www.sipri.org/yearbook/2017>, 20.5.2022.

- Sivonen, Pekka (2006): ”Strategiantutkimuksen haasteista ja realismin ajanmukaisuudesta”. Teoksessa: A.-M. Huhtinen & J. Toiskallio (toim.) *Maanpuolustuskorkeakoulu – kehittyvä sotatieteellinen yliopisto: professori Mikko Viitasalon jublakirja*. Helsinki: Edita Prima Oy, 108–120.
- Sivonen, Pekka (toim.) (2013): *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Strategian laitos Julkaisusarja 1, nro 33. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Snyder, Jack L. (1977): *The Soviet strategic culture: Implications for limited nuclear operations*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Strachan, Hew (2013): *The direction of war. Contemporary strategy in historical perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Valtioneuvosto (2021): *Valtioneuvoston puolustusselonteko 2021*. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Visuri, Pekka (1997): *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Helsinki: WSOY.
- Waever, Ole & Barry Buzan (2007): ”After the return of theory: The past, present and future of security studies”. Teoksessa: A. Collins (toim.) *Contemporary security studies*. Oxford: Oxford University Press, 383–402.
- Wigell, Mikael & Antto Vihma (2016): ”Geopolitics versus geoeconomics: The case of Russia’s geostrategy and its effects on the EU”. *International Affairs*, 92(3), 605–627.
- Zilincik, Samuel (2022): ”The role of emotions in military strategy”. *Psychology of War*, 5(2). DOI: 10.26153/tsw/24029.